Achtergrond Theater

Theatermaker Chokri Ben Chikha: 'Als je samenleving gebaseerd is op wraak, verlaag je jezelf als mens'

Chokri Ben Chikha. 'Ik vind het belangrijk dat, als ik aan iets begin, er een soort urgentie in zit, een noodzaak. Daarom kwam ik uit bij het Israëlisch-Palestijns conflict.' Beeld Thomas Sweertvaegher

Op zoek naar empathie en een beetje hoop trok theatermaker Chokri Ben Chikha (54) naar Israël en de Westelijke Jordaanoever. Hij sprak er met soldaten, kunstenaars, burgers en slachtoffers van het Israëlisch-Palestijns conflict, en gaat met hun verhalen aan de slag in

de voorstelling *Perzen*. ‘De meeste van die mensen zijn keihard getraumatiseerd.’

EWOUD CEULEMANS 12 februari 2024, 03:00

Chokri Ben Chikha: “Ik ben thuis opgegroeid met het Israëlisch-Palestijns conflict, er werd vaak over gepraat aan tafel. Mijn ouders waren heel politiek bewust, die waren daar erg mee bezig. Mijn ouders zijn Tunesisch, en Tunesië heeft altijd een zeer hechte link gehad met de Palestijnse zaak.

Blijf op de hoogte

Krijg een melding bij nieuwe artikelen over TV & Cultuur

“Maar ik heb wel altijd alles in vraag gesteld, ook wat mijn ouders zeiden. En toen ik geschiedenis studeerde in Gent, kwam ik in contact met een Joodse studente. Dat was confronterend. Het had op mij het effect dat ik nog meer nieuwsgierig was naar de andere kant van het verhaal. Dat is bij mij altijd blijven spelen. Ik ben nadien aan de Universiteit van Amsterdam gaan studeren, om me meer op de geschiedenis van het Midden-Oosten te richten. Op dat moment hoorde je daar een ongelooflijk eenzijdig pro-Israëlisch verhaal, over de gewelddadige bezetting van Palestina werd met geen woord gerept. Dat bracht me wel van mijn melk.

“Ik voelde me nooit echt klaar om daar een voorstelling rond te maken. Het is Bambi op glad ijs. Of beter: Bambi in een mijnenveld. Je voelt dat het meteen heel emotioneel wordt, van beide kanten. En, omdat ik van Tunesische afkomst ben, zal alles wat ik erover zeg geframed worden. Ik had een beetje maturiteit nodig, ook om dat thema niet op een puur emotionele manier, maar onderbouwd en artistiek te behandelen.

Chokri Ben Chikha bezoekt het festivalterrein dat op 7 oktober door Hamas werd aangevallen. Beeld Irina Leskovskaya

“Toen kwam de vraag vanuit NTGent: wil jij voor ons Grieks tragediefestival *De Perzen* van Aeschylus regisseren? Ik vind het altijd interessant om met de canon te spelen, en dit is nog eens het oudste stuk uit de westerse canon. Het gaat over de oorlog tussen Griekenland en Perzië, maar ik vind het belangrijk dat, als ik aan iets begin, er een soort urgentie in zit, een noodzaak. Daarom kwam ik uit bij het Israëlisch-Palestijns conflict. Dat was nog vóór 7 oktober. Als ik dat toen tegen mensen zei, kreeg ik als antwoord: ‘Dat is al meer dan 70 jaar aan de gang, niemand gaat daar zin in hebben.’

“En toen kwam 7 oktober 2023. De verschrikkelijke slachtpartij van Hamas, en dan de gruwelijke wraak van het Israëlische leger, die tot vandaag doorgaat, en waarbij tienduizenden onschuldige slachtoffers gedood worden. Als kunstenaar voel je je dan machteloos. Wat kun je doen?”

OVERMOED

“Samen met filmmaker Jan Beddegenoodts en productieleider Irina Leskovskaya ben ik in januari naar Israël en Palestina gegaan. Mensen zeiden me: ‘Ben je op je kop gevallen? Ten eerste zullen ze het je moeilijk maken, omdat je van Tunesische afkomst bent, en ten tweede is het er onveilig.’ Maar ik wilde er met mensen spreken die je in heel dit conflict nog te weinig hoort over een oorlog die voor de Israëlische regering een oorlog tegen terrorisme is, en voor de Palestijnen een bevrijdingsoorlog. Want wat ik bijzonder vind aan *Perzen*, is dat het geschreven is door Aeschylus, die zelf gevochten heeft aan Griekse zijde, maar zijn voorstelling heeft geschreven vanuit de blik, vanuit de gevoelswereld van de Perzen. Dat is toch bijzonder, die empathie. Ik wilde dat thema meenemen. Dat, en de hybris, de overmoed van de Perzische koning Xerxes, die zijn eigen rijk ten val brengt.

“Voor mij is een van de vragen van deze voorstelling: in welke mate kunnen we parallellen leggen met het verleden? En welke soort parallellen kunnen we leggen? Niet alleen met het conflict tussen de Grieken en de Perzen, tussen de ‘beschaafden’ en de ‘barbaren’, maar ook met ons eigen verleden. Pas op, het mag geen een-op-eenvergelijking worden. Of we dat nu graag willen of niet, dat conflict leeft ook hier. Bij de Joodse gemeenschap, maar evengoed bij de moslimgemeenschap. Dus ik denk dat we er alle belang bij hebben om dit conflict als samenleving zeer ernstig te nemen, om hier echt over te praten, en te discussiëren. Op dit moment is daar niet genoeg ruimte voor, we doen alsof we daar niets mee te maken hebben, terwijl België en Europa mee aan de grond van het probleem liggen, al 75 jaar lang.

Chokri Ben Chikha praat met Palestijnen in Jenin. Beeld Irina Leskovskaya

“Ik ben mijn onderzoek eigenlijk begonnen bij Moshe Zimmermann, een professor geschiedenis die in Tel Aviv woont. Een heel bijzondere man, hij is gespecialiseerd in de Duits-Joodse geschiedenis. Hij heeft zo’n 30 jaar geleden een artikel geschreven over de parallellen tussen de Hitlerjugend van de jaren 30 en de manier waarop zij onderwezen werden, en de manier waarop leerlingen in Israël bij de extreemrechtse kolonisten in Hebron onderricht worden. Het is geen een-op-eenvergelijking, maar hij ziet er een indoctrinatie in, die kan aanzetten tot geweld. Hij is toen meermaals voor de rechtbank moeten verschijnen, maar hij heeft die rechtszaken steeds gewonnen.

“Nadien heeft hij gezien hoe zijn waarschuwingen voor extreemrechts in Israël stap voor stap bewaarheid werden: extreemrechts wordt aanvaard en mainstream, en hij wees erop

iets leren uit de geschiedenis? En hij zei: ‘Er is één zekerheid, Chokri, en dat is dat we niets leren uit de geschiedenis.’ Toch doet hij verder, tegen de stroom in, voor zijn kinderen en kleinkinderen.

“Ik vroeg hem: wie zijn in dit conflict de Grieken en wie zijn de Perzen? En wie is Xerxes, de overmoedige koning van de Perzen? En Zimmermann zei: ‘Benjamin Netanyahu (*premier van Israël, EWC*), natuurlijk. Hij zou het waarschijnlijk nog een compliment vinden.’”

VERZET

“Later zat ik op mijn hotelkamer in Tel Aviv te kijken naar een Israëlisch debatprogramma, met journalisten en juristen. Daar hoor je constant: ‘De wereld begrijpt ons niet, we worden opnieuw geviseerd zoals in de jaren 30, het is allemaal antisemitisme.’ ‘Experts’ die voor een groot publiek een loopje nemen met de feiten, vond ik ronduit stuitend. Er was geen enkel empathisch gevoel ten aanzien van de Palestijnen in Gaza, die daar niets mee te maken hebben en van wie de helft kinderen zijn.

Bij professor Moshe Zimmermann in Tel Aviv. Beeld Irina Leskovskaya

“Ik heb in Tel Aviv met een Israëlische lerares gesproken die op sociale media gepost had dat ze empathie voelde voor de slachtoffers van de bombardementen, voor de kinderen die nu sterven in Gaza. Ze kreeg kritiek van heel haar omgeving, heeft die post moeten verwijderen en zich moeten excuseren. De bewegingsmarge in Israël is zeer klein. Toen ik bij haar thuis kwam, was ze heel zenuwachtig - ze had haar verhaal helemaal op papier voorbereid, en haar moeder en haar dochter zaten erbij, zodat ze niks verkeerds zou zeggen. Want anders werd de hele gemeenschap boos.

“Ondertussen zie je de mensen in een vluchtelingenkamp bij Jenin, in Palestijns gebied. Dat is een stad die, elke keer als er een Israëlische interventie is, heel fel reageert, om de Israëliërs buiten te houden. En dat lukt hen redelijk. Maar het is verhevigd na 7 oktober. De situatie was al erg, ze is nog erger geworden. Als

mensen die daar leven, dat zijn bijna zombies. Als je de mensen daar vraagt of ze empathie voelen voor de tegenpartij, zeggen ze: ‘Wij zitten hier iedere dag te overleven. Wij zitten hier helemaal onderaan de ladder.’ Naarmate ons gesprek vorderde, werd dat emotioneler. ‘Wij moeten overleven, wij zijn bezig met ons verzet tegen de dagelijkse vernederingen, vernielingen, moorden. We hebben geen ruimte voor empathie, we zijn op.’ Was mijn vraag dan misplaatst, vroeg ik me af.

In Oost-Jeruzalem. Beeld Irina Leskovskaya

“In het vluchtelingenkamp van Jenin is ook het Freedom Theatre. Je ziet dat het bijna een ruïne is, maar men probeert toch verder te doen. Het is een theater dat werd opgericht door een Joodse idealiste, Arna Mer-Khamis, want die zijn er ook altijd geweest. Ik heb bijvoorbeeld ook met Rabbis For Human Rights gesproken. Degene die verantwoordelijk is voor de bezette gebieden is Dani Brodsky: een man van 25 jaar die de Palestijnen

helpt met geweldloos verzet. Die daar nog altijd in blijft geloven, heel hard en heel diep.

“Tussen Oost- en West-Jeruzalem staat een gigantische muur, van acht meter hoog. Daarop staat bijvoorbeeld een portret geschilderd van de Al Jazeera-journaliste die doelbewust door het Israëlische leger werd gedood. Voor de mensen daar is dat belangrijk, dat ze zich artistiek kunnen uiten. In Oost-Jeruzalem worden Palestijnse huizen opgeblazen en onteigend, om er Israëlische burgers te kunnen plaatsen. Maar op de gevels staan ogen geschilderd, de bewoners verwoordden het als: *the world is watching you*. Dat is hun manier van verzet, ook al is het maar klein verzet.

“Ken je Khaled Jarrar? Een bijzondere kunstenaar die vroeger nog lijfwacht is geweest van Yasser Arafat *(oud-PLO-leider, EWC)*. Hij heeft gekozen voor een leven als kunstenaar in plaats van een leven als militair. Kunst is voor hem een soort van traumaverwerking en verzet. Ik heb met zijn zoon gesproken, over wat voor leven zijn generatie leidt in Ramallah (*net als Jenin een stad op de Westelijke Jordaanoever, EWC*). Heel veel van die jongeren worden opgepakt en ondervraagd, voor de minste aanleiding. Ze weten niet voor hoelang. En sommige van die gasten durven daarna niet meer te spreken. Ze zijn enorm angstig, ze spreken van een gesofisticeerd en gewelddadig apartheidssysteem.”

WRAAK

“Ik had vooraf een afspraak met mezelf: ik ga empathisch luisteren naar de mensen die ik interview, want het gaat hier niet over mezelf. Dat is slopend. Want de meeste van die mensen zijn keihard getraumatiseerd. Heel heftig, ik had dat nog nooit gezien.

De acht meter hoge muur tussen Oost- en West-Jeruzalem, met het portret van de Al Jazeera-journaliste die doelbewust door het Israëlische leger werd gedood. Beeld Irina Leskovskaya

“Ik ben ook naar het festivalterrein van 7 oktober gegaan. En dan hoor je de verhalen van die Israëlische jongeren op dat dansfestival, die door Hamas aangevallen worden. Je ziet de plaatsen waar ze zich probeerden te verschuilen, *bomb shelters* waar ze dachten dat ze veilig waren, maar ze zaten als ratten in de val. Als je daar nu komt, zie je de portretten van de jongeren die er gewoon kwamen om te dansen en die vermoord werden. Daar word je stil van.

“We zijn daar rondgeleid door een soldaat van het Israëlische leger, die van Tunesische afkomst was - hij kon bij wijze van spreken mijn neef zijn. Maar het wraakzuchtige, de gedachte van *revenge*, is heel groot. En ik vroeg aan hem: wat heeft dat voor zin? ‘*An eye for an eye makes the world blind*’, zei Mahatma Gandhi.

“Die wraakgedachte wordt heel erg gevoed door de media en de publieke opinie. Er lopen momenteel onderzoeken naar massaverkrachtingen en verhalen over baby’s die afgeslacht worden. Die onderzoeken zijn gaande, maar worden ten volle ingezet om de moordende vergeldingsacties te rechtvaardigen, niet alleen in Gaza, maar ook op de Westelijke Jordaanoever. Maar als je een samenleving hebt die gebaseerd is op wraak, dan verlaag je jezelf als mens. Wat voor samenleving creëer je dan? Is dat de hybris, de overmoed waarover Aeschylus ons probeerde te vertellen in Perzen?

“Je hebt een keuze, als mens. De mensen van de Parents Circle, die leven niet met wraak. In de Parents Circle-Families Forum komen ouders samen, van slachtoffers van beide partijen - Israëliërs en Palestijnen. Ik ging op bezoek bij de moeder van een Israëlische soldaat die werd vermoord, en ik dacht: ik ga een gebroken vrouw zien. Maar dat leek helemaal niet zo. Die ouders hebben hun kind verloren door de tegenpartij, maar ze geloven nog ergens in, ze leven niet met wraak. Ze halen kracht uit dialoog.

“Ik heb met veel gewone burgers gepraat op straat. In Tel Aviv, maar evengoed in Ramallah. Het is mijn taak om naar beide kanten te luisteren. Wanneer *Perzen* in première gaat, zou ik de kritiek kunnen krijgen dat, door empathisch te proberen luisteren naar de twee verhalen, dat ik een soort normalisering voorsta. Of dat ik het drama dat zich daar afspeelt, zou minimaliseren. Dat ik er een soort ‘kumbaya’-moment van zou maken. Maar dat is waar ik naartoe wil met mijn voorstelling. Ik wil kijken hoe ik vandaag, met NTGent en mijn gezelschap Action Zoo Humain, onze blik kan bevragen.

In een checkpoint bij Hebron. Beeld Irina Leskovskaya

“Want er bestaat wel empathie voor de slachtoffers, maar welke empathie is dat? Een cognitieve, een emotionele of een gedragsmatige, die aanzet tot actie? En kan een 75-jarige bezettingsoorlog of oorlog tegen terrorisme anders bekeken worden door de bril van een Griekse tragedie? En wat is mijn rol

“Er zijn zoveel verhalen van mensen die overstemd worden, en die mensen moeten ook hun verhaal kwijt. Die mensen geloven ook heel hard dat hun kant van het verhaal ertoe doet. Door te luisteren naar die mensen, doordat ik iets ga doen met hun verhalen, doordat ik die stemmen confronteer met de jongeren in mijn voorstelling, met het publiek, had ik het gevoel dat die mensen ook een stem krijgen.”

***Perzen*, Chokri Ben Chikha en Action Zoo Humain, van 20 tot 22 juni in NTGent.**

LEES OOK

Als het wereldtoneel één grote tragedie lijkt, schitteren Griekse tragedies meer dan ooit op de planken

Triumviraat neemt leiding NTGent over: ‘Dit is geen constructie, het voelt heel organisch’

Chokri Ben Chikha over de ‘succesvolle’ Vlaamse kunstensector: ‘Het systeem suckt, want het speelt mensen tegen elkaar uit’

Francesca Vanthielen: ‘Voor mij is het veel te vroege vertrek van Gerty heel erg tekenend geweest’

Nog even dit...

Met een abonnement op De Morgen krijgt u toegang tot al onze verhalen. U krijgt het nieuws en de duiding bij het nieuws, naast spraakmakende interviews, boeiende achtergrondverhalen, bekroonde onderzoeksdossiers en een rijk aanbod opinies en columns. Geschreven door de scherpste pennen en gepresenteerd in een aantrekkelijke vorm die al meermaals internationaal gelauwerd is.

U kunt De Morgen op veel verschillende manieren lezen: van alle dagen thuisbezorgd tot De Morgen op smartphone, tablet of computer. Maar hoe u de krant ook leest, overal vindt u de journalistiek zoals u van ons gewend bent: duidelijk, toegankelijk en kwaliteitsvol. En met uitgebreide aandacht voor de beste leeservaring, zowel op papier als digitaal.

U leest De Morgen al vanaf € 2,- per week

MEER INFORMATIE

Als abonnee inloggen

Net binnen ›

10:11 uur

Met dank aan Taylor Swift: Super Bowl 2024 meest bekeken uitzending in Amerikaanse geschiedenis

09:09 uur

Europese landen waarschuwen voor grote Russische desinformatie-campagne

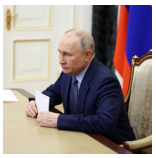

08:58 uur

▶ De Lijn neemt maatregelen nadat meisje kilometerslang werd meegesleept door bus

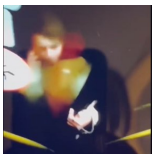

Interview Portland

Jente Pironet, na de hersentumor: ‘Drie dagen na ons optreden op Rock Werchter ging ik onder de scanner. En... de eerste uitslagen waren verschrikkelijk’

Eerst opklaringen, maar later vandaag komt er regen aan

Met dank aan Taylor Swift: Super Bowl 2024 meest bekeken uitzending in Amerikaanse geschiedenis

Achtergrond True Detective

Hoe de Belgische Berlinde De Bruyckere de makers van 'True Detective' inspireerde voor dit gruwelijke beeld

Best gelezen >

1 Als tv-kijkend Vlaanderen je uitspuwt: 'Mijn wereld stortte in en ik vroeg me af waarom we ons ingeschreven hadden'

2 'De schade is eigenlijk al niet meer te herstellen': David Criekemans over Donald Trumps NAVO-uitspraken

MEER TV & CULTUUR >

Nu belangrijker dan ooit: steun kwaliteitsjournalistiek.

Neem een abonnement op De Morgen

Op alle artikelen, foto's en video's op demorgen.be rust auteursrecht. Deeplinken kan, maar dan zonder dat onze content in een nieuw frame op uw website verschijnt. Graag enkel de titel van onze website en de titel van het artikel vermelden in de link. Indien u teksten, foto's of video's op een andere manier wenst over te nemen, mail dan naar info@demorgen.be.
DPG Media nv – Mediaplein 1, 2018 Antwerpen – RPR Antwerpen nr. 0432.306.234